

OSJEČKO-BARANJSKA ŽUPANIJA
UPRAVNI ODJEL ZA RURALNI RAZVOJ
Povjerenstvo za odabir projektnih ideja „Pametna sela“
na području Osječko-baranjske županije

PRIJAVA NA NATJEČAJ
ZA DODJELU NAGRADA ZA IZRADU PROJEKTNIH IDEJA „PAMETNA SELA“
NA PODRUČJU OSJEČKO-BARANJSKE ŽUPANIJE

1. PODACI O PODNOSITELJU PRIJAVE		
1.1.	Podnositelj prijave	Panon – institut za strateške studije
1.2.	Adresa	31000 Osijek, Vijenac I. Meštrovića 19
1.3.	MB	04159837
1.4.	OIB	HR61904554905
1.5.	Odgovorna osoba	dr. sc. Ivan Ambroš
1.6.	Kontakt telefon	099 639 6449
1.7.	E-mail	panon.institut@gmail.com
1.8.	IBAN	HR732402006 –1100687105 Erste banka
2. PODACI O PROJEKTU		
2.1.	Naziv Projekta	REVITALIZACIJA BARANJSKIH PUSTARA (I. faza)
2.2.	Lokacija provedbe Projekta	7 baranjskih općina: Bilje, Čeminac, Darda, Jagodnjak, Kneževi Vinogradi, Petlovac i Popovac
2.3.	Ciljevi Projekta	<ul style="list-style-type: none">- Utvrditi stanje na pustarama Baranje- Definirati i testirati modele za revitalizaciju pustara- Odabrati pustare koje će ući u program revitalizacije- Pripremiti projekte za revitalizaciju odabranih pustara- Utvrditi financijske okvire za revitalizaciju odabranih pustara- Organizirati konferenciju „Revitalizacija baranjskih pustara“- Staviti pripremljene projekte na javnu raspravu- Kompletirati dokumentaciju za II. fazu projekta

U Osijeku, 11.09.2020.

Predsjednik UO Panon instituta
dr. sc. Ivan Ambroš

Prilozi:

- Obrazac prijave Projekta,
- Izvod iz Registra udruga,
- Potvrda Porezne uprave,
- Potvrda banke o IBAN-u podnositelja prijave,
- Izjava o korištenim de minimis potporama.

OSJEČKO-BARANJSKA ŽUPANIJA
UPRAVNI ODJEL ZA RURALNI RAZVOJ
Povjerenstvo za odabir projektnih ideja „Pametna sela“
na području Osječko-baranjske županije

OBRAZAC PRIJAVE PROJEKTA

Naziv Projekta

REVITALIZACIJA BARANJSKIH PUSTARA (I. faza)

Lokacija provedbe Projekta

Općine: Bilje, Čeminac, Darda, Jagodnjak, Kneževi Vinogradi, Petlovac i Popovac

1. Svrha i opravdanost Projekta

Pustare na području Baranje nastajale su krajem prve i u drugoj polovici 19. stoljeća; građene su planski s osnovnom proizvodnom jedinicom i stambenim objektima za namještenike, radnike-nadničare i sezonce-nadničare te upravnom zgradom u omanjem parku. Sredinom XX. stoljeća (PIK „Belje“) na pustarama je živjelo po više stotina stanovnika (radnika i namještenika) i ova su naselja imale trgovine, škole, ambulante, domove kulture i sportske objekte i vrlo razvijen društveni život. Baranjske pustare jedinstvena su pojava u Hrvatskoj po svojoj ekonomskoj funkciji, demografskoj strukturi, urbanističkom konceptu i graditeljskom umijeću. Tijekom više stoljeća burni politički i ekonomski procesi te ratna događanja značajno su utjecali na demografska i ekonomska kretanja u južnoj Baranji (danas dio Republike Hrvatske) što se odražavalo na status i nazive naselja te broj i strukturu stanovnika.

Krajem XX. i početkom XXI. stoljeća - modernizacijom poljoprivrede i društveno-ekonomskim promjenama - mnogi elementi i funkcije pustara su prevladani te su mnoge pustare napuštene ili odumiru. Državna tijela i lokalne samouprave nisu reagirali odgovarajuće na ove procese i status pustara je prepušten stihiji privatizacije privrednih subjekata i njihovih osnovnih sredstava (često uključujući zemljište i prirodna bogatstva). U aktualnim prostornim i razvojnim planovima sedam baranjskih općina i OBŽ-e, kao i niza udruga (LAG Baranja, Udruga pustaraša Mirkovac, npr.) ne postoji izvješće o stanju baranjskih pustara niti definiran plan o njihovoj daljnjoj budućnosti. U javnom prostoru javlja se niz priloga koji jadikuju nad sudbinom pustara s ponekim prilogom o dobrom primjeru zaštite materijalne baštine na pustarama (npr. udruga „Zeleni Osijek“ u Zlatnoj Gredi).

Prema popisu stanovništva iz 2011. stanje na pustarama je slijedeće (tab. 1):

Tablica 1 – Broj stanovnika na baranjskim pustarama

Pustara	Br. stanov.	Pustara	Br. stanov.	Pustara	Br. stanov.
Jasenovac	35	Mirkovac	108	Mitrovac	20
Sokolovac	14	Sudaraž	0	Širine	58
Zeleno Polje	42	Malo Kneževo	0	Buziglica	0
Mala Karašica	0	Kozjak	58	Podunavlje	1
Tikveš	10	Zlatna Greda	6	Brod-pustara	0
Zornice	0	Ćirina Ada	0	Topolik	0

Izvor: Prostorni planovi JLS

S obzirom na veliki udio starog stanovništva na ovim pustarama danas je broj stanovnika znatno manji (nego 2011.), a treba ukazati i da je u Kneževim Vinogradima (2020.) završena stambena zgrada u koju je smješteno desetak obitelji iz pustara Jasenovac i Sokolovac.

U stručnim radovima, kao i u široj javnosti (mediji), vrlo često se pustarama nazivaju neka naselja koja se ne mogu ubrojiti u ovu kategoriju naseobina (npr. Majške Međe, Šećerana, Šumarina itd.) isto kao što se i neki salaši (npr. Pjeskovi, Trokut, Selešat, Šebešir itd.) pogrešno ubrajaju u pustare.

LITERATURA: O pustarama vidi opširnije u Zbornicima simpozija „Kopački rit – jučer, danas, sutra“ (2017.-2020.) i na Internet portalu think tanka PANON (direktoriji: Panon_produkcija i Projekti_PUSTARE U BARANJI; (link) <http://www.panon.eu/>)

2. Detaljan opis Projekta

PANON - Institut za strateške studije, Osijek provodi od 2017. godine neprofitni projekt „Revitalizacija baranjskih pustara“; okupljeni interdisciplinarni tim članova PANONA (30-tak doktora i magistara tehničkih, društvenih i humanističkih znanosti) već četiri godine volonterski radi na ovoj problematici (ulažući svoje znanje, slobodno vrijeme i materijalna sredstva). U toj u **nultoj fazi** projekta prikupljeno je mnogo materijala (fotografija, statističkih podataka, arhivske građe, stručne literature, kontakti s nekadašnjim stanovnicima pustara) što je - s obilaskom većeg broja pustara - omogućilo objavu dvadesetak radova i prvu sintezu istraživanja te dalo podlogu za pokretanje **I. faze** projekta. U ovoj - **prvoj** - fazi u realizaciju projekta uključuju se zainteresirani dionici: (a) jedinice lokalne samouprave, (b) znanstvenici s drugih institucija, (c) javne ustanove, (d) udruge građana i (e) gospodarstvo (privatni sektor).

Ciljevi **I. faze** projekta su:

- a) **Utvrđiti stanje na pustarama Baranje** [imovinsko-pravni odnosi, broj i stanje objekata, planovi razvoja lokaliteta vlasnika zemljišta i objekata, stanje infrastrukturnih instalacija, prometna povezanost, povijest naselja, nadmorska visina i rizici poplava te prirodne i kulturne znamenitosti. Isto tako izvršila bi se kategorizaciju nestalih i postojećih naseobina u južnoj Baranji te dao popis: (a) bivših pustara koje su dobile status sela, (b) nestalih pustara (c) pustara u odumiranju, (d) nestalih i postojećih majura (salaša) te farmi i ekonomija];
- b) **Definirati i testirati modele za revitalizaciju pustara** [sadašnji planovi JLS-a valorizacije prostora pustara (JLS koje imaju planove) kreću se opskurno na relaciji turizam-ugostiteljstvo. PANON je okvirno izradio modele revitalizacije koji predviđaju da turizam bude orijentacija samo nekih pustara, a na ostalim bi se postojeći objekti koristili za preuređenje u staračke domova, škole u prirodi, kongresni centar, umjetničke kolonije, apartmani za kreativne stvaraocce i digitalne nomade, sportske kampove za profesionalni sport, naselja_pustare mladih obitelji s eko-ratarskom, povrtlarskom i stočarskom proizvodnjom te proizvodnjom meda i prerađevina, vikend-naselja za obitelji s troje i više djece, itd. Sve revital_pustare imale bi uveden širokopojasni pristup (brzine 100 mbs) sa slobodnim korištenjem WI-FI komunikacije. Komparativnom analizom s primjerima EU dobre prakse te i simulacijama testirali bi se pojedini modeli revitalizacije te procjenila mogućnost provedbe s procjenom mogućih rizika i pravovremnom reakcijom umanjiti prijetnje];
- c) **Odabrati pustare za program revitalizacije** [nakon (a) utvrđenog stanja i (b) definiranih modela - ekspertni timovi projekta odabrat će pustare koje se mogu uključiti u program revitalizacije];
- d) **Pripremiti projekte za revitalizaciju odabranih pustara** [sređivanje imovinsko-pravnih odnosa i prostornih planova, izrada idejnih (arhitektonskih, građevinskih, elektrotehničkih, telekomunikacijskih, prometnih, vodoopskrbnih i odvodnih) studija s troškovnicima te izrada demografskih i tržišnih analiza];
- e) **Utvrđiti financijske okvire za revitalizaciju odabranih pustara** [na temelju troškovnika utvrditi financijske okvire revitalizacije svake od odabranih pustara];
- f) **Organizirati stručnu konferenciju „Revitalizacija baranjskih pustara“** [na konferenciji stručna javnost će na temelju pripremljenih projektnih materijala razmatrati sve bitne elemente procesa i ocijeniti kvalitetu i realnost pripremljenih projekata];
- g) **Staviti pripremljene projekte na javnu raspravu i izjašnjavanje 7 JLS** [pripremljeni i stručno ocijenjeni projekti staviti će se na javnu raspravu i predložiti JLS-e na usvajanje];
- h) **Kompletirati dokumentaciju za II. fazu projekta** [pripremljeni i usvojeni projekti kompletirat će se za javnu ponudu investitorima; na hrvatskom i engleskom jeziku].

Projekt obuhvaća sedam općina (1.009 km²) gdje 2011. godine živi 21.131 stanovnik – što je za 14.528 stanovnika (40,7%) manje nego 1981. godine (tab. 2), a danas je i taj broj manji za cca 20%.

Tablica 2 - Broj stanovnika u sedam općina Baranje

Općina	Površina (km ²)	Poljop. zem. (ha)	Šume (ha)	Broj stanovnika	
				1981.	2011.
Bilje	344	8.066	25.356	5.644	5.642
Čeminac	61	4.297	1.477	3.652	2.903
Darda	94	5.434	2.731	8.022	6.908
Jagodnjak	105	7.814	1.560	3.474	2.259
Kn. Vinogradi	249	15.573	5.498	7325	4.560
Petlovac	94	5.467	2.547	3.730	2.407
Popovac	62	4.856	768	3.812	2.094
Ukupno	1.009	51.507	39.937	35.659	21.131

Izvor: (DZS) Prostorni planovi JLS

2.1. Povijesni eskurs

Područje južne Baranje je sve do drugog desetljeća XIX. stoljeća bilo stalno ugroženo poplavama okolnih rijeka kada je na beljskom vlastelinstvu nadvojvoda Carl von Österreich-Teschchen (1822.-1847.) inicirao regulaciju Karašice, Drave i Dunava (kanali, nasipi i prokopi te isušivanje mnogih ritova). Regulaciju tokova Dunava i Drave nastavlja Albrecht Friedrich Herzog von Teschen (1847.- 1895.) i okrupnjava obradivo zemljište i gradi vodozaštitne objekte. Nakon izgradnje tzv. Albrechtovog nasipa (od Zmajevca do Kopačeva) 1868. godine otvorile su se nove mogućnosti korištenja zemljišta za poljoprivrednu proizvodnju; tada nastaju mnoge pustare na tom području i počinje značajno doseljavanje. Po primjeni novih tehnologija, kvaliteti i količini poljoprivredne i industrijske proizvodnje južna je Baranja u to doba bila u vrhu europskog poslovanja.

2.2. Eskurs o sadašnjosti

Može se konstatirati da iseljavanje stanovnika iz Baranje u posljednjih 20-tak godina i ekonomsko propadanje sela te nestajanje pustara ilustrira politički i ekonomski debakl - **povijesni promašaj** - generacije političara koji su vodili procese u Republici Hrvatskoj i županiji Osječko-baranjskoj.

2.3. Eskurs o budućnosti

Povijesni promašaji glede Baranje i nesperspektivni trendovi budućnost stanovnika Baranje mogu se ispraviti i trendovi preokrenuti samo kardinalnim zaokretom zajedničke društvene, znanstvene i političke akcije – putem višegodišnjih projekata u kojima znanost i struka moraju voditi procese.

Realizacijom I. faze projekta otvorile bi se mogućnosti za II. fazu - **investicijski ciklus** - u kojoj bi se obnovili postojeći stambeni objekti i objekti društvenog i gospodarskog sadržaja (za koje je to isplativo) te izgradili novi - što bi sve (stavljanjem u funkciju prostora pustara po utvrđenim modelima = III. faza) - donijelo značajnu ekonomsku aktivnost i zapošljavanje domicilnog (i novog stanovništva) te demografski rast.

Više od 80% investicija u II. fazi projekta realiziralo bi se u okvirima hrvatskog gospodarstva (industrija građevinskog materijala, projektiranje i građevinska operativa, oprema i završni radovi u građevinarstvu, infrastrukturne instalacije). U isto vrijeme ovim projektom otvaraju se mogućnosti novih poslova i usvajanja novih ekoloških tehnologija - pogoni za preradu voća i povrća (ovih godina uvoz je oko 70%), bioplinske elektrane i elektrane na biomasu (što bi smanjilo uvoz plina i električne energije; uvoz = 20 do 40%).

Na ovaj način - pored (ekonomske i demografske) revitalizacije pustara otvaraju se mnoga radna mjesta u oližnjim selima – što je novi doprinos ostanku/povratku stanovništva u Baranju. Osim ovih ekonomskih multiplikatora - revitalizacija pustara imala bi i važan društveni učinak podizanja socijalne kohezije u društvu i snaženje atmosfere optimizma u Baranji (i Hrvatskoj).

Prema okvirnoj analizi (iz nulte faze projekta) računa se s revitalizacijom 20 pustara što bi u III. fazi obuhvatilo oko 8.000 domicilnih osoba: 1.500 umirovljenika (starački domovi) 4.500 radno-sposobnog stanovništva (od 30-50 godina) i 2.000 mladih ljudi (25-30 godina starosti). Financijski okviri investicija i točne brojke pustara, ljudi i objekata mogu se dati tek nakon što završi I. faza projekta.

*Slika 1
Područje provedbe projekta
(označena općinska središta)*

3. Provedivost Projekta

Provedivost projekta ovisi o javnom i stručnom razumijevanju apsurdnog i tragičnog stanja depopulacije i siromaštva na području Baranje - područja sa značajnim prirodnim pogodnostima (iznad prosjeka Hrvatske), stoljetnom tradicijom visoke poljoprivredne i industrijske proizvodnje (europske razine) te vrlo kvalitetnim kontingentom radne snage. Panon planira organizirati okrugli stol „Revitalizacija baranjskih pustara“ na kojem bi s planiranim dioniocima razmotrio sva pitanja provedbe projekta – a nakon toga bi započeo proces utemeljenja Konzorcija i provedba I. faze projekta (sl. 2).

Projekt bi realizirao **Konzorcij** [znanstvenih institucija, javnih ustanova, JLS-e, i gospodarskih subjekata] koji bi utemeljili: PANON, Osječko-baranjska županija, općine Bilje, Čeminac, Darda, Jagodnjak, Kneževi Vinogradi, Petlovac i Popovac, Sveučilište u Osijeku, JU „Kopački rit“, Zavod za zaštitu spomenika kulture Osijek, Hrvatske vode, Hrvatski zavod za zapošljavanje, „Belje“, jedna banka i LAG Baranja (kao predstavnik baranjskih OPG-a).

Realizaciju pojedinih zadataka projekta proveli bi:

- Zaposlenici subjekata Konzorcija u okviru svojih redovnih djelatnosti i uz pomoć studenata-diplomanata i polaznika doktorskih studija Sveučilišta u Osijeku (diplomski i doktorski radovi)
- Posebno formirani stručni timovi (uz naplatu honorara)
- Članovi UO Konzorcija (volonterskim radom)

Projektni zadaci	Mjesec provedbe Projekta											
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
Okrugli stol „Revitalizacija baranjskih pustara“	■											
Internet komunikacija s javnošću		■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Utvrđiti stanje na pustarama Baranje		■	■	■	■							
Definirati i testirati modele za revitalizaciju pustara					■							
Odabrati pustare koje će ući u program revitalizacije						■						
Pripremiti projekte za revitalizaciju odabranih pustara						■	■	■	■	■	■	■
Utvrđiti financijske okvire revitalizacije odabranih pustara										■	■	■
Organizirati konferenciju „Revitalizacija baranjskih pustara“										■	■	■
Staviti pripremljene projekte na javnu raspravu											■	■
Kompletirati dokumentaciju za II. fazu projekta											■	■

Slika 2 – Gantogram provedbe osnovnih zadataka projekta

4. Vođenje i upravljanje Projektom

Projekt vodi interdisciplinarni projektni tim od sedam članova sastavljen od eksperata (doktora i magistara znanosti) iz Panona, Građevinskog i Elektrotehničkog fakulteta – kojem je na čelu voditelj projekta. Projektni tim izrađuje projektne zadatke i - nakon odobrenja UO Konzorcija - operativno vodi aktivnosti.

Mrežnim planiranjem definirat će se aktivnosti, lokacije, izvršitelji te troškovi svih zadataka, koji će se tjedno evidentirati i dostavljati voditelju projekta, a on će mjesečno izvještavati UO Konzorcija - radi kontrole izvršenja i troškova.

Konzorcij će za upravljanje projektom izabrati Upravni odbor od 21 člana; dva predstavnika Panona, jedan predstavnik OBŽ, sedam predstavnika baranjskih općina, četiri predstavnika znanstvenih organizacija (Sveučilište, Građevinski, Elektrotehnički i Ekonomski fakultet) četiri predstavnika javnih ustanova s područja OBŽ (JU „Kopački rit“, Zavod za zaštitu spomenika kulture, Hrvatske vode VDG ispostava za mali sliv „Baranja“ i Hrvatski zavod za zapošljavanje Ispostava Beli Manastir) te tri predstavnika gospodarskog sektora („Belje“, jedna banka/ i LAG Baranja). UO Konzorcija odobrava mjesečne planove aktivnosti na projektu (predložene od voditelja projekta).

Uredske poslove Projektnog tima (tajnički poslovi, korespondencija, arhiva, Internet komunikacija s javnošću i mrežno planiranje) obavljala bi stručna služba Panon instituta, a knjigovodstvene poslove izabrani knjigovodstveni servis.

5. Troškovi Projekta

Troškovi uključuju i vrijednost naturalnih doprinosa (poslovi u redovnom radnom vremenu zaposlenika člani- ca Konzorcija, kvalifikacijski radovi studenata, volonterski rad članova UO). Procjenjuje se da će to umanjiti po- trebna financijska sredstva za 20 do 45 % vrijednosti radova – ovisno o projektним zadacima (tab 3): Bu- džet projekta formira se doprinosima dionika te prijavom na natječaje privatnih fondacija za ruralni razvoj. Troškove projekta odobrava UO Konzorcija.

Tablica 3 - Troškovi projekta „Revitalizacija baranjskih pustara“ – I. Faza (HRK)

1.	Okrugli stol „Revitalizacija baranjskih pustara“	20.000
2.	Internet komunikacija s javnošću	60.000
3.	Utvrđivanje stanja na pustarama Baranje	270.000
4.	Definiranje i test modele za revitalizaciju pustara	160.000
5.	Odabir pustara (i modela) za revitalizaciju	140.000
6.	Priprema projekata za revitalizaciju odabranih pustara	2.150.000
7.	Utvrđivanje financijskih okvira za revitalizaciju pustara	70.000
8.	Konferencija „Revitalizacija baranjskih pustara“	50.000
9.	Stavljanje pripremljenih projekata na javnu raspravu	10.000
10.	Kompletiranje dokumentaciju za II. fazu projekta	540.000
11.	Vođenje i ured Projekta	640.000
12.	Ukupno	4.110.000

6. Održivost Projekta

- Kako se vidi iz do sada izloženog - Projekt dugoročno pozitivno utječe na razvoj ciljanog ruralnog područja: direktno na pustare (ruralna naselja) i indirektno na susjedna sela (ruralna naselja).
- Kako se vidi iz do sada izloženog rezultati Projekta su održivi.
- Kako je predviđeno – članovi UO Konzorcija imat će vrlo visoko obrazovanje (okvirna struktura = 7 doktora znanosti, 3 magistra znanosti i najmanje 8 stručnjaka s visokom stručnom spremom) i relevantan radni staž u struci (najmanje 10 godina). Po oblastima i granama djelatnosti – struktura članova UO Konzorcija pokazuje da se radi o interdisciplinarnom timu u kojem će biti zastupljene sve najvažnije struke (elektrotehnika, građevina, strojarstvo, geodezija, računalstvo, biologija, ekologija, prehrambena tehnologija, ekonomija, financije, pravo, povijest umjetnosti) važne za kvalitetno i sigurno upravljanje projektom uz primjenu suvremenih metoda vođenja procesa, prethodnih simulacija potencijalnih rješenja (radi izbjegavanja rizika) te donošenja odluka u kriznim situacijama.

7. Horizontalna načela

Kako se vidi iz strukture i sadržaja prijedloga – ovaj projekt je koncipiran na osnovama održivog razvoja (u području mjera M1, M4, M6, M7, M9, M10, M11 i M16) i kao takav pridonosi zaštiti okoliša i energetske učinkovitosti na području Baranje.

Isto tako – može se iz strukture i sadržaja uočiti da projekt pridonosi integraciji ranjivih skupina u društvo (mladih, umirovljenika i starijih osoba te nezaposlenih) te snaži socijalnu koheziju u Baranji.

...

Ovaj rad (prijedlog projekta) „Revitalizacija baranjskih pustara (koncept i njegov sadržaj) predstavlja intelektualno vlasništvo “Panon” instituta za strateške studije Osijek. Svaka dalja razrada modela i njegovo korištenje podliježe prethodnom odobrenju Upravnog odbora „Panona“.

U Osijeku 9.9.2020.

Voditelj projekta
dr. sc. Milan Ivanović